

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Değerlendirme Notu

DN - Dış Politika/16-005
Hazırlayan: Cezmi DOĞANER

13 Temmuz 2017

AVRUPA'DA SOSYAL DEMOKRASİNİN KRİZİ

I. ÖN NOTLAR

Avrupa sosyalist ve sosyal demokrat partiler derin ve köklü bir kriz içinde bulunuyor. Son yıllarda farklı devletlerde ortaya çıkan seçim sonuçları karşılaştırıldığında, on yıllar boyunca gerçekleşmiş olduğu gibi oy oranlarının oldukça gerilemesi göze batmaktadır.

Yaygın sosyal devlet ağının getirdiği sorunlar, sanayi toplumunun getirdiği sorunlar ve son yirmibeş yılda izlenen neo-liberal politikaların ve küreselleşmenin getirdiği sorunlar karşısında Sosyal Demokratlar yeni çözüm önerileri oluşturmakta geride kalmışlardır.

Toplumunu denetlemek noktasına gelen bilgisayar teknolojileri, en yüksek teknik özelliklerle sahip aygıtlarla donatılmış, soğuk ve yabancılaşmış bir bürokrasi insanların yaşam alanlarını kontrol etmeye başlamıştır.

Bürokrasi, insancıl ve sevimli, küçük toplumsal dayanışma ağları yerine kolayca denetleyebileceği, yönlendirebileceği zaman zaman çöreklenebileceği büyük projeleri yeğ tutmuştur.

Dev hastaneler, büyük, yaşayan toplumdan kopuk bakım evleri, yaşlılar için soğuk ve yalnız huzurevleri; büyük ilaç şirketleri'nin sağlık hizmetlerini kendi çıkarları doğrultusunda araçlaştırması; insanların ilaç tüketicisi birer hastalık hastasına dönüştürülme çabaları, Sosyal devletin öngörülme yan sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.

Yaygın bir bilgisayar, bilgi işlem ve elektronik ağı ile, bireylerin bütün davranışlarının belirlenmek istenmesi, sağlıklarının, aile ilişkilerinin, siyasal inançlarının, gezilerinin, merkezi bir bürokrasi tarafından depolanıp, denetlenmek istenmesi, tedirginlik verici ve öngörülmemiş (derin yalnızlık) bir sorun olmuştur.

Sanayi artıklarının doğal çevreyi yok etmesi, dev projelerin yeşil alanları ve ormanları öldürmesi; yeşil salatandan, ana sütüne kadar her tür gıda maddesinin kurşun civa gibi, insan soyu için zararlı maddeler ile dolması ve bunların sonuçlarının yaygın biçimde ortaya çıkması da, Avrupa’lı Sosyal Demokratların uzun süre ihmal ettiği ve etkin çözümler getiremediği bir sorunlar bütünü olarak karşımızdadır.

Sosyal demokratların ekonomi siyasetleri, uzun süre, yalnızca ekonomik büyümenin kendisini ve tam istihdamı amaçlamış, çevre sorunları ve çevre sağlığı ikincil bir düzlemde ele alınmıştır.

Toplumsal konutlar aracılığı ile konut sorunu büyük oranda çözülmüş, ama bu kez de, o yörelerdeki tek düzelik, beton yığınları, renksizlik bir dizi yeni sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yaşlılar, emekliler huzur evlerine, sağlık bakımına kavuşturulmuş, ama bu kez de yaşayan toplumun dışında bir gettoya hapsedilmişlerdir. Bu arada büyük şehirlerin eski mahallelerindeki gettolarda tek başına yaşayan, dış dünya ile pek fazla ilişkileri olmayan yalnızları da hesaba kattığımızda; bu olanlardan çıkartmamız gereken büyük dersler var.

- Siyasi partilere, sendikalara, eski ve yerleşik kiliselere yardım kuruluşları, öğrenci-veli örgütleri ve yöresel kulüplere üye sayılarındaki büyük düşüş;
- Oy oranları ve partilere bağlılıkta (özelikle seçimlerde en çarpıcı olarak kendini gösteren seçimlere katılımında görülen) uzun dönemli düşüş;
- Yöresel dayanışma ruhunu zayıflatan yüksek oranlı coğrafi hareketlilik;
- Yükselen şiddet, terör dalgası;
- Genç nüfus ve göçmen grupların işsizlik oranındaki artış ve yarı işsizliğin belirgin bir biçimde kalıcı hale gelmesi,

bütün bu süreçleri şiddetlendirmekte ve etkilerini kat kat artırmaktadır.

İşsizlik aile bağlarını kemirir, insanları sendikalardan ve çıkar gruplarından koparır, toplum kaynaklarını kurutur, siyasi yabancılaşıma ve uzaklaşmaya neden olur ve suça teşvik eder. İnsanlar ortak bir yaşama katıldığında; öteki insanlara karşı ve onlar için sorumluluk hissettiklerinde, daha güçlü, daha güvenli ve daha yaratıcı- olur.

Avrupa’da Sosyal Demokrasinin özüne ve köklerine tekrar dönerek yeniden halka güven verecek ve sağlıklı iletişim kurabilmesi konusunda politikaların hayata geçirilmesi için ciddi tartışmalar yapılmaktadır.

II. AVRUPA SOSYAL DEMOKRASİSİNİN BİR GELECEĞİ VAR MI?

Bu konuda Prof. Siebo Janssen’in Avrupa Sosyal Demokrasisinin bir Geleceği Var mı? Başlıklı yazısını özetleyerek bilgilerinize sunuyorum.¹

Sosyal demokrat partiler 19. yüzyılın ikinci yarısında birçok devlette işçi çıkarlarının temsilcisi olarak kurulduklarında, önlerinde somut bir siyasi hedefleri vardı: O dönem sayıları giderek artan sanayi işçilerinin durumunu düzeltmek öncelikli hedefleri olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Avrupa’da az ya da çok güçlü bir sosyal devlet etkisi altında toplumsal bir sistem varlığını kabul ettirdi.

Sosyal demokrasi aslında mevcut liberal demokrasi çerçevesinde önemli siyasi ve ideolojik hedeflerini gerçekleştirdi, ancak şimdi başgösteren ekonomik ve siyasi küreselleşme düşüncesine ısınmamıştır, çünkü o, tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak sosyal devleti ve dayanışmayı büyük ölçüde ulusal bağlamlarda kavramaktadır.

Küreselleşmeye olumlu tarzda eşlik etmek, onu sendikalarla birlikte sosyal nitelikte şekillendirmek yerine, somut olarak iki kanada ayrılmışlardır. Kanatlardan biri, Clinton, Schröder ve Blair gibi adlar tarafından temsil ediliyor, sosyal hakların törpülenmesini, pazarlaştırma ve küreselleşmeyi içeren neo-liberal gündemi oldukça dizginsiz biçimde benimseme yolunu seçmiştir, Avrupa sosyal demokrasisinin bir diğer kesimi küreselleşme karşıtlığı rolünde kendini iyi hissetmiş ve hâlâ da iyi hissediyor, şekillendirmek yerine reddetmeye oynuyor.

Ne var ki her iki grup da sonuç itibariyle seçmenlerin sosyal demokrat partilere yabancılaşmasına neden oldu. Neo-liberal modernleşirmeyi savunan grup 2000’li yıllardan beri yapısal olarak sosyal demokrasinin ana seçmen kitlesini kaybetti ve yaptığı siyasetle,

¹ **Politeknik**, Mayıs-Haziran 2017, Sayı 17, Dusseldorf/Almanya

seçmen kitlesi günümüzde ağırlıklı olarak işçilerden oluşan milliyetçi ve liberal karşıtı sağcıların güçlenmesine neden oldu. “Küreselleşme karşıtları” ise ulusal bir sosyal devlet bağımsızlığı düşüncesinde direttiklerinden, onlar da bir alternatif sunmakta bir başarılı olamadılar ve bu noktada da sağ popülist partiler bir kere daha ulusal toplum dayanışmacılığı konusundan artan oranda yarar sağlamış oldular.

Dolayısıyla sosyal demokrat partiler, küreselleşmenin eleştiri yapmadan kabulü ve onu hararetle, kısmen milliyetçi gerekçelerle bezenmiş reddedişleriyle zikzaklar çizerken, siyasi rakipler ilerlemeye devam etti.

Aslında 2008 dünya ekonomik krizi ve bununla bağlantılı 2011 Euro krizi belirgin bir dönüm noktası olmuş ve küreselleşmiş neo-liberalizm birdenbire o zamanki destekçileri tarafından da sorgulanır olmuştur.

Aslında sosyal demokrat partiler güvenilir ve sosyal biçimlendirilmiş bir küreselleşmeyi anlatmak için defalarca yeni girişimlerde bulunmuşlar ama bu girişimler derin bir etki yaratmamıştır. Eski sosyal demokrat seçmenlerin kalıcı olarak yüksek sayıda sol popülist ya da aşırı sağ partilere kaçıışı da buna eklenmiştir, çünkü onlar sözde ilgililerin çıkarı doğrultusunda, küreselleşme koşullarındaki gerçek bir dünyanın karmaşıklığıyla ciddi anlamda hiç uğraşmadan, basit çözümler vaatmiştir. Tüm sorunlardan, tercihe göre “seçkinler”, göçmenler, sığınmacılar, “Brüksel” (AB’nin eşanlamlısı olarak) ya da “İslam” sorumlu tutulmuştur. Nefret propagandası ve basit entelektüel karmaşıklıktan oluşan bu karışımın o denli çok taraftar bulması ve hâlâ buluyor olmasının nedeni, Avrupa sosyal demokratlarının küreselleşmeyi nasıl anladıkları ve onu nasıl şekillendirmek istedikleri sorusuna yanıt verememiş ve hâlâ da veremiyor olmalarında yatmaktadır.

Son yıllarda yaşanan sayısız seçim hezimetleri (Almanya, Hollanda, Doğu Avrupa, Danimarka, Fransa, ABD) hükümet partileri olarak sosyal demokrasinin siyasi biçimlendirme olanaklarını daha da kısıtlamıştır ve – İşçi Partisi’nin Haziran 2017 seçimlerinde Büyük Britanya’da elde ettiği önemli seçim başarısına rağmen – ufukta durumun genel olarak değişeceğine ilişkin bir ipucu yok.

Alman sosyal demokrasisinin Eylül 2017 federal seçimleri için kısa vadeli umudu – Martin Schulz – şimdilerde son iki şansölye adayının ulaştığı %23’lük “getto” konumuna geriledi.

Fransız ve Hollandalı sosyal demokratlar Mart ve Haziran 2017 parlamento seçimlerinde, bir önceki oylara kıyasla üçte ikiye varan seçim kayıplarıyla neredeyse aşağılanmıştır. Aynı olay Fransa’da sosyalist devlet başkanı adayı Benoit Hamon’un başına geldi – o, oyların yalnızca %7’sini alabilmiştir.

Öyleyse Avrupa ve ABD’nde sosyal demokrat partilerin durumu vahim denebilir ve eleştirisiz küreselleşme hayranlığı ve dikkafalı sosyal milliyetçilik arasında doldurulmuş gelindiği sürece ufukta bir iyileşme görünmüyor.

Fransa’da gerek devlet başkanlığı gerekse de parlamento seçimlerini açık ara kazanan Emmanuel Macron, ekonomik konularda, küreselleşmeye olumlu yaklaşan, ama aynı zamanda AB çerçevesinde sosyal ve ekolojik standartları şekillendirmeye ve böylece küreselleşmeye “insani bir çehre” kazandırmaya çalışan sosyal kapitalizmi savunuyor. Fransa, İtalya’da olduğu gibi, ekonomisinin rekabet gücünü arttırmak için yoğun bir reform gereksinimi duyuyor.

Fransa’da sosyal biçime büründürülmüş bir küreselleşme kapsamında ve aynı anda AB’nin oldukça güçlendirildiği koşullarda reform yapma düşüncesine sahip olan Macron, gerçekten de yeni tip bir sosyal demokrat parti için başarı vaadeden bir gelecek modeli olabilir.

Eğer sosyal demokratlar %20 “getolarının” ötesinde bir siyasi geleceğe sahip olmak istiyorsa, o zaman sosyal perspektifleri olmayan bir küreselleşme düşüncesini olduğu kadar, 20. yüzyılın sosyal devletini 21. yüzyılın siyasi ve ekonomik koşulları karşısına çıkaran sosyal milliyetçi düşüncüyü de terketmelidir. Gerekli olan şey, varolan koşulları, onları kucaklamadan ya da lanetlemeden kabul eden, aksine eğitim, sürdürülebilirlik, sosyal güvence ve de içeriye dönük liberalliği, dışarıya dönük açılım olarak biçimlendiren, yapılandırıcı bir siyasettir. Eğer – burada salt ana hatlarıyla çizilen – bu koşullar ve şekil verme olanakları sosyal demokrasi tarafından AB bağlamında tartışılabilir ve ortak çözümler geliştirilebilirse, o zaman sosyal demokratların dayanışma ve enternasyonalizm düşüncesi 21. yüzyılın seçmenlerine hitap eden bir perspektif olabilir.

Avrupa’da “gelişme” uğruna insan ihmal edilmektedir. Bunun en çarpıcı belirtisi, gerek hükümet politikalarındaki, bütçe ve harcamalarındaki, gerekse basın yayın ve kamu iletişim

araçlarıyla oluşan kamuoyundaki “önceliklerdir.” Avrupa’da “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma” konusunda mücadele de sosyal Demokratlar başarılı olamadıkları ortadadır.

Avrupa’da yoksulluk hızla artıyor. 27 AB ülkesi sınırları içerisinde uluslararası ölçülerle 78 milyon yoksulluk sınırının altında insan yaşıyor. Avrupalıların yüzde 59’u AB’nin yoksullukla yeterli mücadele etmediğine inanırken, yine Avrupalıların yüzde 70’i yarıların giderek daha belirsizlik, eğretilik ve güvensizlik getirmesinden korkuyor.

Yoksulluktan en fazla etkilenen kesim, işçiler ve göçmenler, büyük aileler, düşük eğitimlilerde ve Avrupa Birliği üyesi olmayan ülke vatandaşlığından her hangi bir Avrupa ülkesi vatandaşlığına geçmiş olanlardır. Avrupa ülkelerinin gündemini yoksulluk, sosyal dışlanmışlık, kutuplaşma, ekonomik kriz, normlar ve değerlerden uzaklaşma, insanların kendilerini güvende hissetmemeleri gibi sorunlar oluşturmaktadır. Avrupa’da başta sosyal demokrat siyasetçiler, düşünürler, bilimadamları, araştırmacılar, sivil toplum örgütü temsilcileri bu sorunları çeşitli ortamlarda tartışıp, kitleleri bir güven içinde yaşatmanın ve rahatlatmanın yolunu aramaktadırlar.

III. KAPİTALİZM, YARATTIĞI SORUNLARI ÇÖZEMEZ

Sosyal demokrasinin değil, kapitalizmin krizi var. Onun içinde Kapitalizm, yarattığı sorunları çözemez.

Yirmimci yüzyılın başlarında, kapitalizmin ilerici bir toplumsal sistem olduğu belki hala savulanabilirdi. Fakat günümüzde kapitalist sistem, yalnız bir zamanlar sahip olduğu tüm toplumsal yararları tüketmekle kalmadı; aynı zamanda, dünya insanların çoğunluğunun iyilik ve çıkarlarına ters düştü.

Kapitalist sistem, kendi çerçevesi içinde mantıksal olarak çözümü olanaksız, sayılamayacak kadar çok toplumsal sorun yaratmıştır. Herhangi bir zaman diliminde milyonlarca işçi işsizdir. Üretimi artıran teknolojik ilerlemeler, sanayilerin bütünlüğünü parçalamış; çok sayıda işçiyi, işsizliğe ve sefalete sürüklemiştir. Evsizlik, yoksulluk, umutsuzluk ve çaresizlik, dünyamızda çoğalmaktadır. Günümüzde kapitalizmin vardığı aşamada, dünya emekçilerinin milyonlarcası için işsizlik ve sefalet, yaşam biçimi olmuştur. Kapitalizm;

emekçileri, işsizliğe ve güvensizliğe sürüklerken birçok önemli toplumsal kötülüğe de yol açıp bunları körüklemektedir.

Başında önlemeye çalışmadığı çevre kirlenmesini, kapitalist sınıfın düzeltmeye çalışmayacağını gösteren bir ana neden daha var. Kar açlığıyla hareket eden ve rekabetin baskısında olan kapitalistler, tüm çevre önlemlerini ‘ekonomik yönden olanaksız’ ilan edip zorunlu kılınırlarsa ekonomik kargaşa yaşanacağını ileri sürüyorlar. İşçileri, işlerini yitirmekle; tüm yöreleri, ekonomik gerilemeyle tehdit ediyorlar.

Ekonomik çöküş ya da çevresel intihar işte uluslararası kapitalist dünyanın emekçi sınıfına sunduğu seçim böyle bir seçimdir.

İnsanların ekonomik güvenliği, tarihte ilk kez Sosyal Demokratların yönetiminde gerçekleşecektir. İnsanoğlu, yaşamın öteki yönlerini geliştirebileceği bir noktaya erişmiş olacaktır. Birbiriyle uyum ve barış içinde yaşayan, güvenli, mutlu ve sağlıklı insanların toplumu olacaktır.

Ölmek üzere olan bir toplumsal sistemin tüm çelişkilerini ve saçmalıklarının başgösterip o eski ve ölen sistemin çerçevesinde bulunamayacak çözümler için yalvardığı tarihsel bir noktada bulunuyoruz. Çevrenize bakın, ne dediğimi anlayacaksınız. Dünyada bir yanda, tarihte eşi görülmemiş bir acı ve insanlık dramı yaşanıyor. Öte yanda ise insanlık şimdiye değin düşlememiş derecede gelişmiş olağanüstü, güçlü teknolojilere ve üretim araçlarına sahip. Doğal olarak artık onları düşlememize gerek kalmadı. Artık onları düşlememize gerek kalmadı. Artık elimizdeler ve uygun biçimde kullanıldıkları zaman, dünya yüzeyindeki her erkek, kadın ve çocuğa yetecek kadar maddi bolluk üretecek güçteler.

İnsanların ekonomik güvenliği, tarihte ilk kez Sosyal Demokratların yönetiminde gerçekleşecektir. İnsanoğlu, yaşamın öteki yönlerini geliştirebileceği bir noktaya erişmiş olacaktır. Birbiriyle uyum ve barış içinde yaşayan, güvenli, mutlu ve sağlıklı insanların toplumu olacaktır.